

**До 100-річчя
утворення
Західно-
Української
Народної
Республіки**

ЗУНР

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА РАДА

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА РАДА

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА РАДА

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ І ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІМЕНІ ІВАНА КУРАСА НАН УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА НАН УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМЕНІ ІВАНА КРИП'ЯКЕВИЧА НАН УКРАЇНИ

ЛЬВІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА НАН УКРАЇНИ

КАНАДСЬКИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКИХ СТУДІЙ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

1918 - 1923

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

ТОМ

2

З - 0

Рекомендовано до друку Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника 26 лютого 2019 р. (протокол № 2)

Організатор проекту:

Факультет історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Пропоноване енциклопедичне видання вперше в українській та світовій історичній науці презентує читачеві комплексне дослідження одного з найяскравіших феноменів вітчизняної історії – доби Західно-Української Народної Республіки. Енциклопедія є результатом тривалих наукових студій і сучасного творчого осмислення фундаментальних процесів українського державотворення і соборності на початку ХХ століття, узагальнення здобутків вітчизняної та зарубіжної історіографії у вивченні даної проблеми за роки незалежності України. На великому і якісно новому джерельному матеріалі з вітчизняних і зарубіжних архівосховищ і наукових бібліотек, ураховуючи сучасні методологічні підходи й останні досягнення соціогуманітарних наук, автори видання – науковці з Івано-Франківська, Києва, Львова, Чернівців, Тернополя – розглядають передумови революційного чину в Галичині, внутрішню і зовнішню політику ЗУНР, її збройну боротьбу і міжнародне становище, національні, соціально-економічні, культурні, етноконфесійні процеси в краї, партійно-політичну систему ЗУНР, її правову і законотворчу діяльність тощо. Велику увагу приділено повсякденному життю та побутові населення західноукраїнського регіону в 1918–1923 рр., просопографічним аспектам історії ЗУНР, питанням історичної персоналістики і біографістики, відомим і маловідомим історичним постатям борців за українську державність, незалежність і соборність, висвітленню різноманітних тем і сюжетів Енциклопедії за допомогою унікальних фотодокументів та оригінального, автентичного ілюстративного матеріалу.

Енциклопедичне видання пропонується увазі учнів, студентів, аспірантів, докторантів, викладачів вищої і середньої школи, усіх, хто цікавиться історією України ХХ століття.

Рецензенти:

Володимир Баран – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри нової та новітньої історії України Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Геннадій Боряк – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заступник директора Інституту історії України НАН України.

Ярослав Калакура – доктор історичних наук, професор кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Костянтин Кондратюк – доктор історичних наук, професор кафедри новітньої історії України Львівського національного університету імені Івана Франка.

Юрій Терещенко – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедрою історії України, країнознавства і туризмознавства Київського національного лінгвістичного університету.

МИКОЛА КУГУТЯК

декан факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор (співголова)

МИКОЛА ЛИТВИН

керівник Центру дослідження українсько-польських відносин Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, доктор історичних наук, професор (співголова)

СТЕПАН ПАВЛЮК

директор Інституту народознавства НАН України, доктор історичних наук, професор, академік НАН України (співголова)

ОЛЕГ РАФАЛЬСЬКИЙ

директор Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені Івана Кураса НАН України, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України (співголова)

ОЛЕКСАНДР РЕСНТ

заступник директора Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України (співголова)

ІГОР СОЛЯР

директор Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, старший науковий співробітник, професор (співголова)

ІГОР ЦЕПЕНДА

ректор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор політичних наук, професор (співголова)

СТЕПАН БАРНА

голова Тернопільської обласної державної адміністрації

МИКОЛА ВІТЕНКО

директор Навчально-наукового центру дослідження історії українського національно-визвольного руху імені Олександра Карпенка Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, кандидат історичних наук, доцент

ОЛЕКСАНДР ГАНУЩИН

голова Львівської обласної ради

ОЛЕГ ГОНЧАРУК

голова Івано-Франківської обласної державної адміністрації

ОЛЕКСАНДР ДОБРЖАНСЬКИЙ

декан факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, доктор історичних наук, професор

ОЛЕГ ЖЕРНОКЛЕЄВ

завідувач кафедри всесвітньої історії факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор

ВАСИЛЬ МАРЧУК

завідувач кафедри політичних інститутів та процесів факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор

ВІКТОР ОВЧАРУК

голова Тернопільської обласної ради

ОЛЕГ ПАВЛИШИН

кандидат історичних наук, доцент кафедри новітньої історії України імені Михайла Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка

МАЙ ПАНЧУК

завідувач відділу національних меншин Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені Івана Кураса НАН України, доктор історичних наук, професор

ІВАН ПАТРИЛЯК

декан історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук, професор

ІГОР РАЙКІВСЬКИЙ

завідувач кафедри історії України факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор

ОЛЕГ СИНЮТКА

голова Львівської обласної державної адміністрації

ОЛЕКСАНДР СИЧ

голова Івано-Франківської обласної ради

ВАСИЛЬ ФЕРШТЕЙ

генеральний директор Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника НАН України, кандидат педагогічних наук

лянська бурса". Потім навч. в духовній семінарії, на богослов. ф-ті Львів. ун-ту. Висвячений на священника 1916. Був одружений з донькою вчителя В. Ганківського, яка теж стала вчителькою, трагічно загинула 1944 на Лемківщині. Їхні діти – Василь, студент Львів. ун-ту, загинув 1942 у в'язниці гестапо, та Наталія, дружина С. Бандери.

1916–18 О. виконував обов'язки адміністратора з правом управи парафії та катехита шк. в с. Нижанковичі (нині смт Старосамбір. р-ну Львів. обл.). Капелан УСС. У 11.1918 добровільно зголосився на капелана УГА, призначений спершу духівником групи "Хирів", потім духівником 11-ї Стрий. бригади в складі 3-го корпусу УГА. Під час Чортків. офензиви важко поранений унаслідок вибуху гранати в с. Слов'ятин (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.).

П. у військ. госпіталі м. Підгайці (нині Терноп. обл.), де й похований на місц. цвинтарі о. В. Лабою та о. Й. Жаном.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1в. Спр. 660.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участі у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпег, 1963. С. 78, 84, 183–184; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 109, 316, 614; Т. 2. Вінніпег, 1960. С. 322; Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 151, 256; Ядловський А. Доля родини Ярослави Бандери (Опарівської). Спогади депортованих. Івано-Франківськ, 2013.

**Руслан Делятинський,
Олег Єгреший**

ОПОЗИЦІЯ В ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ – елемент політ. с-ми, що свідчив про демократ. х-р д-ви. Сформувалася на поч. створення ЗУНР у складі діячів УСДП та їх симпатиків, які на 1-му засіданні УНРади 18.10.1918 виступили за негайну злуку укр. земель Австро-Угорщини з Наддніпрян. Україною. Опинившись у меншості, вони скликали 19.10.1918 в м. Львів парт. конф. УСДП за участю діячів ін. партій. Однак усі зх.-укр. діячі підтримали Листопадовий чин 1918, проголошення і формування органів влади ЗУНР, до складу яких увійшли і

соціал-демократи. Після Акта злуки 22.01.1919 в м. Київ УСДП відкрито перейшла в опозицію до владних стр-р ЗОУНР, виступала за створення єдиного соціаліст. уряду в Україні. УСДП підтримувала діяльність соціаліст. урядів Директорії УНР, членами яких 1919–20 були В. Темницький, Й. Безпалко, В. Старосольський, С. Вітик (кер. Мін-ва в справах ЗОУНР, ств. на протигагу уряду Є. Петрушевича в тимчасовій столиці УНР – м. Кам'янець-Подільський у 2-й пол. 1919).

У засіданнях УНРади ЗУНР в м. Станіславів (нині Івано-Франківськ) у 1-й пол. 1919 зі 125 депутатів брало участь не менше 14 чол., які належали до фракції УСДП. Загалом у складі УНРади, з членами Буковин. і Львів. делегації, у 10.1918–06.1919 були, як мінімум, 24 чл. УСДП (серед бл. 200 діячів, у т. ч. безпартійних і тих, чия партійність не відома) різного соц. походження, переважно залізничники, адвокати й педагоги. Політику УСДП в УНРаді визначали В. Темницький (голова партії), О. Безпалко, С. Вітик та О. Устиянович. Соціал-демократ. опозиція виступала проти орієнтації уряду ЗУНР на "буржуазну" Антанту, за проведення більш лівої, соціаліст. політики й підписання мирної угоди між УНР і більшовиц. Росією. Ставлення УСДП до політики рос. більшовиків було критичним. УСДП провела парт. конф. у Станіславові 28–29.03.1919. Соціал-демократи 1919 видавали газ. "Воля" в Станіславові (4 з 11 номерів вийшли за часів ЗОУНР); під їх впливом перебував час. "Дрогобицький листок"; за підтримки УСДРП Наддніпрянщини УСДП організувала вид-во укр. преси під польс. владою у Львові (центр. орган "Вперед") та Перемішлі.

Для політ. тиску на уряд ЗОУНР соціал-демократи ініціювали створення в 12.1918 легальної опозиційної орг-ції – СРС (голова – Д. Дем'янчук, заст. – діяч УСДП Є. Олійник). Навколо СРС гуртувалися ліві елементи – як помірковані, так і ультрареволюційні, включно з комуністами. Програму й статут прийняла конф. повітов. представників СРС 16.02.1919 у Станіславові. Засідання

**Дмитро
ДЕМ'ЯНЧУК,
голова
Селянсько-робітничого
союзу**

відбулося під керівництвом соціал-демократів: О. Устияновича обрано головою, О. Безпалко проголосив політ. доповідь. Гол. метою СРС було негайне об'єднання всіх укр. земель у демократ. республіці, соціаліст. перетворення (конфіскація великої земельної власності без викупу, націоналізація пром. підпр-в, запровадження безплатної мед. допомоги працюючим, робітн. законодавства – 8-год. робочого дня, мінімальної зарплати тощо). Орг-ція не мала чіткої стратегії і тактики, видавала газ. “Республіканець” (12 із 33 номерів (ч. 9–20) вийшли як “соціал-демократичний часопис”). 30–31.03.1919 СРС організував Селянсько-робітничий з'їзд у Станіславові, провідну роль у якому відіграли діячі УСДП – Р. Ярославич (голова з'їзду), О. Безпалко та ін. З'їзд прийняв помірковані резолюції, що обстоювали загалом платформу конф. УСДП, критикував соц. політику уряду ЗУНР, виступив з ультиматумом негайного включення б1 обраного ним делегата до складу УНРади.

УСДП на засіданнях УНРади 1–3.04.1919 підтримала рішення з'їзду СРС, але більшість членів Ради проголосували проти кооптації. У відповідь нарада представників СРС 3.04.1919 обрала виконавчий к-т у складі 9 чол. для реалізації ухвали з'їзду (голова Д. Дем'янчук, заст. Є. Оліярник). Однак к-т не пішов на відкрите протиборство з УНРадою, яка, зі свого боку, задовольнила низку вимог СРС: 12.04.1919 проголошено закон про 8-годинний день праці та щорічне “свято трудового люду” 1 Травня, 15.04.1919 призначено демократ. вибори до Союму ЗОУНР. Компроміс між урядовими силами та опозицією в умовах несприятливої військ.-політ. ситуації засвідчив зрілість громадянського сусп-ва в Галичині.

Після встановлення в краї польсь. влади влітку 1919 СРС припинив свою діяльність. Ураховуючи зростання розмежування між урядами УНР й ЗУНР, УСДП підтримала курс С. Петлюри на польсь.-укр. зближення в кін. 1919 – на поч. 1920, але різко засудила умови Варшав. договору, з часом стала на

радянській позиції та була опанована комуністами, за що заборонена польсь. владою в 01.1924.

СРП, ств. в кін. 1918 частиною діячів УРП, критикувала окремі дії уряду ЗУНР, позицію керівництва УРП Л. Бачинського, І. Макуха. Друк. орган – “Громадський Голос” у м. Коломия; СРП діяла на Покутті й Гуцульщині. В УНРаді існував Сел.-радикальний клуб у складі 15 осіб. 16.02.1919 у Коломії відбулася конф. СРП, що обрала управу партії (голова – К. Трильовський, заст. – А. Онищук, П. Шекерик-Доників та ін.). Парт. з'їзд УРП у 03.1919 у Станіславові визнав нелегітимною реорганізацію партії К. Трильовським. Не висунувши своєї програми, СРП виступала проти негайного скасування приватної власності на землю, за поділ землі серед мало- і безземельних селян та ін. Після падіння ЗУНР провідники СРП покинули Галичину, спроби відновлення партії 1922 завершилися невдачею.

Загалом опозиц. настрої в ЗУНР посилювалися в 1-й пол. 1919 через поглиблення сусп.-політ. кризи: погіршення життєвих умов більшої частини нас. в умовах війни, корупцію серед посадових осіб та ін. Однак вияви невдоволення владою не переросли в масові заворушення, прояви непокори; найбільш резонансним стало Дрогобицьке повстання 14.04.1919. На відміну від Наддніпрянщини або Угорщини, не було допущено сепаратизму, приходу до влади лівого уряду; зх.-укр. нас. консолідувалося навколо нац.-держ. буд-ва.

Лит.: Арсенич П. Діяльність Селянсько-робітничого союзу в м. Станіславів в 1919 р. // Архіви України. 1968. № 2. С. 66–74; *Дем'янчук Д.* Така була дійсність в 1918–1919 роках в Галичині. Івано-Франківськ, 1965. 365 с.; *Довідник з історії України / за заг. ред. І. Підкови і Р. Шуста. К., 2001. С. 733; Павлушин О.* Суспільно-політична криза в ЗУНР у першій половині 1919 р. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 18. Львів, 2009. С. 119–130; *Райківський І.* Галицька соціал-демократія в Українській революції 1917–1920 років // Галичина.

1998. № 2. С. 42–55; Йоґо ж. Діяльність Української соціал-демократичної партії в ЗУНР (листопад 1918 року – липень 1919 року) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 1998. Вип. 1. С. 110–127; Йоґо ж. Селянсько-робітничий союз у Західній Області УНР // Галичина. 2001. № 5–6. С. 220–225; Йоґо ж. Українська соціал-демократія в суспільно-політичному житті ЗУНР (листопад 1918 р. – липень 1919 р.) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 18. Львів, 2009. С. 216–228.

Ігор Райківський

ОПОКА

Микола Іванович

(11.12.1895–09.02.1923) – хорунжий УСС, четар УГА, редактор. Н. в с. Нагоряни (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Випускник АГ м. Львів (1914). Чл. середньошкільн. таємних орг-цій, належав до проводу гімназійних драгоманів. т-в, активіст пластун. руху.

Доброволець Легіону УСС від 08.1914. Воював на Сх. фронті в сотні В. Дідушка, потім А. Мельника, командував четю. Відзначився як один з кращих та найсміливіших провідників стеж (розвідувальних відділів) у Карпатах та в бою на г. Маківка. Нагороджений малою срібною медаллю “За хоробрість”. Чл. Пресової квартири УСС, стрілець, ідеолог, літописець бойового шляху УСС; володів неабияким літ. хистом. У бою біля м. Галич (нині Івано-Франк. обл.) 28.06.1915 поранений; потрапив до рос. полону. Співініціатор створеного 31.05.1917 в м. Відень таємного укр. революц. військ. гуртка, мета якого – відірвання укр. земель від Австрії і приєднання їх до Наддніпрян. України. Належав до УРП.

У 11.1918 на чолі військ. відділу відправився зі Щирец. пов. на допомогу оборонцям м. Львів. В УГА – старшина 1-ї сотні 1-го Станиславів. куреня, згодом 1-го полку 1-ї бригади УСС. Протягом певного часу був сотником кив. Січових стрільців, де проявив себе як один з кращих старшин. Співробітник Пресової квартири УСС і ред. час. “Стрілецька думка”.

Автор статей і спогадів про бойовий шлях УСС та Листопадовий чин 1918: “Рік тому”, “Одна з багатьох пригод: Зі спогадів У. С. С.”, “Вістун”, “З моїх звітів” (усі 1916), “Спогади про 1 листопада 1918 р. в Галичині” (1919) та ін.

З 12.1919 – чл. ревкому УГА в м. Вінниця, співред. органу ревкому – час. “Червоний стрілець”, 1-ше число якого вийшло друком 6.01.1920. У період ЧУГА – зв’язковий укр. командування в м. Київ, зокр. з боротьбістами. 11.02.1920 брав участь у розмові з провідними чл. КП(б)У – М. Скрипником, В. Елланом-Блакитним, Г. Гриньком, О. Шумським, М. Полозом, М. Любченком, трохи згодом – з В. Затонським щодо майбутнього УГА.

Після визвол. змагань належав до УВО: заст. крайового команданта на СУЗ (1920–21). Певний час перебував у польс. в’язниці, звідки звільнений завдяки сот. М. Кураху. Разом з колиш. січовими стрільцями скерований проводом УВО в підряд. Україну для формування там антибільшовиц. підпілля. Співзасн. і співкер. Укр. центр. повстан. к-ту (УЦПК) в Києві, який планував за допомогою повстан. руху повалити більшовиц. режим і відновити владу УНР.

17.07.1921 співробітники органів ВЧК заарештували О. та ін. чл. УЦПК. Загинув разом з 37 засудженими до розстрілу укр. старшинами й козаками під час відчайдушного 4-годинного бою в Лук’янівській в’язниці, коли вони заволоділи револьвером охоронця, захопили рушницю й набої в канцелярії тюрми.

Літ.: Гірняк Н. Останній акт трагедії Української Галицької Армії. Нью-Йорк, 1969. С. 17, 20, 23–24, 26, 30–32, 38, 54, 70, 79–116, 150; За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 448; *Лазарович М. В.* Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Ріпецький С.* Українське Січове Стрілецтво: визвольна ідея і збройний чин. Нью-Йорк, 1956. С. 90, 108, 120–122, 137, 138, 180, 285, 306.

Микола Лазарович

ОПОКА
Микола Іванович